

Наталія Куліш
(Хмельницький)

КОНФЕСІЙНА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ РУХІВ КАНАДИ В УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРІ: ВИТОКИ ТА ФАКТОРИ ЗМІН

У статті здійснено комплексний аналіз процесу становлення та інституалізації українських протестантських спільнот у Канаді на зламі XIX–XX століть. Визначено ключові чинники, що сприяли поширенню євангельського руху, серед яких: релігійна свобода в Канаді, підтримка з боку англомовних деномінацій (зокрема пресвітеріан) та дефіцит національного духовенства традиційних церков. Особливу увагу приділено діяльності Руської (Незалежної) греко-православної церкви як унікальної перехідної форми, що поєднувала східний обряд із протестантськими ідеями. Висвітлено витоки українського баптистського руху, його місіонерську діяльність та роль у соціальній адаптації емігрантів. Доведено, що попри ідеологічні розколи, протестантські інституції стали важливими центрами збереження української ідентичності та культурного розвитку діаспори.

Ключові слова: українська еміграція, діаспора, національна ідентичність, протестантизм, Канада.

This article provides a comprehensive analysis of the formation and institutionalization of Ukrainian Protestant communities in Canada at the turn of the 19th and 20th centuries. The study identifies key factors that facilitated the spread of the Evangelical movement, including religious freedom in Canada, support from English-speaking denominations (specifically Presbyterians), and the shortage of national clergy within traditional churches. Particular attention is paid to the activities of the Ruthenian (Independent) Greek Orthodox Church as a unique transitional form that integrated the Eastern Rite with Protestant theological ideas. The article highlights the origins of the Ukrainian Baptist movement, its missionary activities, and its role in the social adaptation of immigrants. It is argued that despite ideological schisms, Protestant institutions became vital centers for preserving Ukrainian identity and fostering the cultural development of the diaspora.

Key words: Ukrainian emigration, diaspora, national identity, Protestantism, Canada.

Актуальність проблеми. Протягом понад столітньої історії української присутності у Канаді релігійні інституції відігравали роль ключових центрів збереження національної самосвідомості та соціальної організації емігрантів. Поряд із традиційними греко-католицькою та православною церквами, помітне місце в архітектоніці духовного життя діаспори посіли протестантські спільноти. У цьому контексті проблема становлення та розвитку українського протестантизму в Канаді набуває особливої актуальності, оскільки висвітлює малодосліджені аспекти інституалізації нетрадиційних для українського ґрунту конфесійних форм у специфічних умовах еміграції. Аналіз витоків та еволюції протестантських рухів дозволяє реконструювати цілісну картину конфесійної динаміки українства в Канаді, сприяє кращому осмисленню їхнього внеску в розвиток освіти, культури та громадського життя українців у Канаді. Крім того, звернення до цього досвіду є важливим для сучасних досліджень релігійних трансформацій і міжкультурної взаємодії.

Значну частину роботи з дослідження українського протестантизму в Канаді здійснили історики, безпосередні учасники релігійного руху, серед яких особливе місце займає О. Домбровський. Його праця «Нарис історії українського євангельсько-реформованого руху» (1979) дає ґрунтовне уявлення про історію українських протестантських конфесій у Канаді та США.

Важливими є праці діячів протестантського середовища П. Кіндрата «Український Баптистський Рух у Канаді. Спогади про піонерську духовну працю в Канаді» (1972), Г. Домашовця «Нарис історії української євангельсько-баптистської церкви» (1967), представників православного кола Ю. Стечишина «Між українцями в Канаді» (1953), Ю. Мулика-Луцика «Історія Греко-православної церкви в Канаді» та ін., а також ширші дослідження української діаспори.

Сучасна вітчизняна історіографія лише частково охоплює проблему українського протестантизму в зарубіжжі. Основна увага дослідників В. Єленського, В. Докаша, В. Любащенко, А. Колодного, О. Спись, Р. Соловія, С. Саннікова, Л. Филипович, С. Черенкова зосереджена на вивченні протестантських громад в Україні, тоді як діаспорний вимір залишається недостатньо розробленим. Дослідження українців у Канаді здебільшого мають загальноісторичний або соціокультурний характер і не завжди враховують конфесійні особливості. Таким чином, проблема українського протестантизму в Канаді залишається перспективним і недостатньо дослідженим напрямом сучасної науки.

Метою статті є комплексний аналіз процесу становлення, еволюції та інституалізації протестантських спільнот серед української еміграції в Канаді.

Методи дослідження теми включали в себе принцип релігієзнавчого аналізу, принципи об'єктивності й історизму, соціокультурний підхід, аналіз та синтез. Розвідка здійснювалася на принципах позаконфесійності та світоглядного плюралізму.

Виклад основного матеріалу. Поширення українських протестантських громад у Канаді на зламі XIX - XX століть відбувалося в соціокультурних та правових умовах, що суттєво відрізнялися від тогочасного українського контексту. По-перше, на відміну від ситуації в колишніх імперіях (Австро-Угорській та Російській), у Канаді діяв принцип відокремлення церкви від держави. Відсутність державної преференції для певної конфесії створювала умови для вільного розвитку релігійного плюралізму. По-друге, домінування протестантських деномінацій в англосаксонському середовищі Канади сприяло формуванню прихильного ставлення до українських протестантів. Місцеві конфесії активно підтримували розбудову та поширення українських громад, розглядаючи їх як частину ширшого релігійного ландшафту країни¹. По-третє, на початковому етапі української еміграції в Канаді спостерігався гострий дефіцит українського духовенства. Так, українці греко-католики з Галичини здебільшого потрапляли в духовну залежність від римо-католицької ієрархії, яка намагалася активно впроваджувати політику латинізації. Поселенці з Буковини та Наддніпрянщини опинялися під опікою російської православної церкви з її політикою змосковщення. Прагнення зберегти ідентичність і неприйняття чужої обрядовості підштовхували частину емігрантів до відмови від католицизму і російського православ'я та пошуку альтернатив у протестантизмі². По-четверте, у надважких умовах перших років еміграції матеріальна, психологічна підтримка та допомога з боку протестантських кіл, зокрема, Пресвітеріанської церкви, відігравала критичну роль у виживанні переселенців. Соціальна робота цих інституцій стала важливим стимулом для конверсії українців. По-п'яте, маючи прикрий досвід взаємодії з ієрархічними центрами традиційних церков, українські емігранти прагнули створити власну, незалежну від чужих політичних та церковних впливів, релігійну організацію. По-шосте, специфічною ознакою українського євангельського руху в Канаді була його низова природа. Рух розвивався не як інтелектуальна течія, а як стихійна ініціатива у середовищі селян-хліборобів, що забезпечило йому широку підтримку народних мас³.

З-поміж стримуючих факторів поширення українського протестантизму в Канаді, насамперед слід виділити традиціоналізм перших поселенців, як констатує О. Домбровський

¹ Домбровський О. Нарис історії Українського євангельсько-реформованого руху. Нью-Йорк: Видання Українського Євангельського Об'єднання в Північній Америці, 1979. С. 168.

² Стечишин Ю. Між українцями в Канаді. Саскатун: Видання Союзу Українців Самостійників, 1953. С. 10.

³ Домбровський О. Нарис історії Українського євангельсько-реформованого руху. Нью-Йорк: Видання Українського Євангельського Об'єднання в Північній Америці, 1979. С. 168-169.

«Опинившись на чужині, затуркана новими обставинами українська людина лякалася, щоб не втратити своїх культурно-національних властивостей. «Віра батьків» зі своєю обрядовістю та церковно-парафіяльною організацією в проводі зі священником мала бути тим основним чинником притримування українських поколінь на еміграції в українстві». Не менш знаковим фактором був консерватизм та упередженість до «інших вір», які побутували в середовищі українців та разом з емігрантами були перенесені та усталено трималися на нових землях. У гонитві за паствою, збереженням конфесійної монополії досить часто до антипротестантської пропаганди вдавалося духовенство традиційних церков. Не сприяв поширенню протестантизму географічно-демографічний чинник: величезна територія Канади та розпорошеність українських громад призводили до ускладнення їхнього релігійного життя. Зрештою, як зазначає історик О. Домбровський: «Євангелизм серед наших людей був тоді порівняльно новим явищем, яке потребувало більше часу, щоб могло масово вкорінитися в світогляді й душі української людини не тільки на Рідних Землях, але навіть і на іміграції – в країнах протестантизму».

Однією з перших церков протестантського спрямування в українському емігрантському середовищі на теренах Канади була Руська незалежна греко-православна церква Канади (Серафимівська)⁴ – унікальне явище організації релігійного життя, перший етап євангельського українського руху в Канаді. «Це було своєрідне поєднання православія з євангелизмом – формою православне, але і незалежне від будь якої патріярхії, а в суті наближене до євангелизму»⁵. Фундаторами цієї церкви виступили російський православний єпископ Серафим та представники галицької еміграції: службовець Кирило Геник і вчителі Іван Бодруг та Іван Негрич, які на початковому етапі своєї еміграції в Канаду зблизилися з Пресвітеріанською церквою. Саме за її підтримки нова конфесія була зареєстрована у 1903 році у Вінніпезі⁶. Створення церкви стало результатом шукань змісту і форми релігійного життя на нових землях, які поєднували б в одне ціле віровизнання і національні прагнення перших українців емігрантів. Як стверджував один із засновників нової конфесії І. Бодруг : «Наша незалежна церква має бути церквою Слова Божого, євангельською та народною, в якій тільки самі вірні матимуть право орудувати своїми церковними ділами, як це буває в реформованих церквах, де ніхто з вірних не лиже рук своїм душпастирям і не купує собі відпущення гріхів за гроші». Концепція нової церковної структури знайшла відгук серед українського населення, яке відчувало гостру потребу в духовній опіці. Це зумовило стрімке зростання кількості вірян та активну розбудову релігійної спільноти. Місіонерська діяльність перших священників нової релігійної організації, усвідомлення ними дефіциту національної інтелігенції та освітніх закладів, а також брак фахівців у різних галузях і відсутність україномовних видань, спонукали їх до активної участі в процесах українського національного відродження в Канаді. Так, з ініціативи І. Бодруга та К. Геника у 1903 році на фінансування ліберальної партії було засновано першу українську газету в Канаді – «Канадійський фермер». Протягом перших двох років видання фактично було рупором Руської незалежної греко-православної церкви⁷. Окрім видавничої справи, І. Бодруг активно опікувався підвищенням освітнього рівня українських піонерів. Завдяки його організаторській праці та зусиллям однодумців було закладено фундамент для створення мережі шкіл (за різними джерелами, йдеться про десятки навчальних закладів) у провінціях Саскачеван та Манітоба.

Із активізацією національного життя загострювалися суперечки в середині церкви. Унаслідок остаточного виявлення проросійських орієнтацій єпископа Серафима у 1904 році частина національно орієнтованих мирян, очолюваних І. Бодругом, відокремилася від первісної громади, заснувавши Незалежну грецьку церкву. Цього ж року був опублікований її статут «...який

⁴ Мулик-Луцик Ю. Історія Української Греко-Православної Церкви в Канаді : у 6 т. Т.4. Вінніпег : Екклесія, 1989. С. 138.

⁵ Домбровський О. Нарис історії Українського євангельсько-реформованого руху. Нью-Йорк: Видання Українського Євангельського Об'єднання в Північній Америці, 1979. С. 120.

⁶ Мулик-Луцик Ю. Історія Української Греко-Православної Церкви в Канаді : у 6 т. Т.4. Вінніпег : Екклесія, 1989. С. 138.

⁷ Домбровський О. Нарис історії Українського євангельсько-реформованого руху. Нью-Йорк: Видання Українського Євангельського Об'єднання в Північній Америці, 1979. С. 140.

був словом чистої християнської євангельської віри...»⁸. Переїнявши управління церквою, І. Бодруг впорядкував її організаційну структуру, поділив церковні громади на деканати, унормував платню священникам. У 1905 році з метою поширення ідей євангелізму та протестантизму серед українських поселенців було започатковано український часопис «Ранок». За його сприяння та підтримки Пресвітеріанської церкви 30 молодих українських хлопців отримали можливість пройти освітні курси у Манітобській колегії. Національно-орієнтовані активісти церкви у 1905 році добилися від уряду Манітоби заснування української учительської семінарії у м. Вінніпег, згодом «Ruthenian Training School» у м. Брендон⁹. Щоб підсилити інтелектуальну складову конфесії І. Бодруг запрошував українських студентів з університетів США¹⁰ – так формувався осередок української інтелігенції. Не менш важливою ділянкою церкви була організація загально-освітніх осередків. Священники організували читальні та почасти очолювали їх. Така праця неабияк сприяла авторитету конфесії та поширенню освіти у народі¹¹.

Разом із розвитком та інституційним утвердженням церкви в її надрах поступово сформувалися два ідеологічно протилежні напрями. Представники традиціоналізму прагнули зберегти автентичні практики та обрядовість давньої української церкви. Вони не заперечували потреби в її реформуванні, однак сподівалися розглянути це питання у перспективі. Прихильники реформаторського напрямку орієнтувалися на негайні зміни, прагнучи впровадити протестантські догмати та літургійні практики. Процес радикалізації реформаторського крила посилювався у міру зростання кількості священнослужителів, які здобули протестантську теологічну освіту. Кульмінацією цього протистояння став остаточний розкол у грудні 1907 року. Прихильники протестантської лінії виступили з відкритими звинуваченнями на адресу Івана Бодруга. Йому інкримінували надмірний український націоналізм, перешкоджання процесам асиміляції вірян та опору реформуванню церковного устрою на протестантський зразок¹².

Усунення авторитетного українського діяча призвело до стратегічних змін в управлінні церквою. Пресвітеріанські кола, які мали вагомий фінансовий та ідеологічний вплив, ліквідували посаду українського модератора. Це фактично унеможливило подальше автономне управління церквою українськими силами, перевівши її під пряму юрисдикцію англomовного пресвітеріанського управителя¹³.

Перехід до рішучих реформаційних дій всередині церковної структури спричинив зростання відцентрових тенденцій. Ці явища набули особливої гостроти серед національно орієнтованої частини українського віруючого загалу, що прагнула зберегти релігійну та етнокультурну самобутність. Наслідком цієї ідеологічної диференціації став її остаточний розрив із попередньою інституційною структурою.

Натомість сформована реформаторська течія, яка протягом певного часу намагалася зберегти організаційну автономію, поступово втрачала внутрішній ресурс для самостійного існування. У 1913 році цей процес завершився офіційним переходом громади під юрисдикцію Пресвітеріанської церкви Канади, що ознаменувало новий етап конфесійного самовизначення українських протестантів¹⁴.

Аналізуючи ключову роль церковного життя у становленні української громади Канади, авторитетний діяч піонерського руху Юліян Стечишин, згадуючи про Незалежну грецьку церкву, зазначав: «Та хоч та церква упала, і своїм упадком принесла ще більше заколоту на церковнім полі, то не можна правди закрити, що дух незалежності, дух опозиції до чужих опікунів вкорінився глибоко в душі наших поселенців і багато причинився до того, щоб збудити національну свідомість тодішніх українців у Канаді, і зберегти ідентичність української маси

⁸ Там само. С.143

⁹ Марунчак М. Студії до історії українців Канади. Т.2. Канада-Вінніпег, 1966-1967. С. 508-509.

¹⁰ Там само. С. 509-510.

¹¹ Марунчак М. Студії до історії українців Канади. Т.2. Канада-Вінніпег, 1966-1967. С. 510.

¹² Там само. С. 513.

¹³ Там само. С. 514.

¹⁴ Марунчак М. Студії до історії українців Канади. Т.2. Канада-Вінніпег, 1966-1967. С. 518.

та втримати її при українських організаціях. Значить, що хоч цей рух був на церковнім полі, то в дійсності він був народницький, національний»¹⁵.

З занепадом Незалежної грецької церкви, почали формуватися перші українські виразно євангельські осередки та громади. У серпні 1911 року була заснована Перша українська пресвітеріанська церква в Едмонтоні¹⁶.

Окрему групу серед українських протестантських течій у Канаді становили баптисти. Перша хвиля їхньої еміграції припала на 1900-1905 роки, коли до країни прибули поселенці з Київщини¹⁷. Переслідувані та гнані за віру на рідних землях. «Гонення, як про це пише П. Кіндрат, почалося з усіх сторін: з боку священників, учителів, сільської адміністрації, поліції, суду і вищої влади. А коли темний народ побачив, що влада є виразно проти віруючих, він і собі пристав до неї й почав переслідувати безборонних дітей Божих»¹⁸, вони сподівалися знайти у Канаді не лише омріяну релігійну свободу, а й можливість безперешкодно працювати на власній землі, будуючи майбутнє з вірою та без страху.

Перша українська баптистська громада була організована в м. Вінніпег у 1902 році¹⁹ та нараховувала 25 членів²⁰. Проповідником було обрано Івана Шакотька, дияконами Василя Бурбиса та Михайла Никифоріва²¹. Важливим етапом становлення української баптистської громади стало налагодження співпраці з англomовними баптистами. Завдяки досягнутому порозумінню, канадські одновірці почали надавати українським емігрантам суттєву фінансову допомогу та духовну опіку. З огляду на соціальну структуру українських баптистів, більшість яких становили селяни-хлібороби, вони скористалися наданою урядом Канади можливістю отримати гомстеди (земельні наділи), що зумовило їхнє подальше розпорошення провінціями країни²². Разом з розселенням на нових територіях українські баптисти почали активну місіонерську діяльність, що потребувала сталих проповідників. 11 травня 1905 року в Першій баптистській церкві Вінніпегу відбулося рукопокладення на проповідників української баптистської місійної праці в Канаді Івана Шакотька та Микити Кривецького. Однак у контексті реалізації місійної праці виникла низка перешкод. Зокрема, суттєвим бар'єром для успішної євангелізації стало використання російської мови. «Українські баптисти, що прибули до вільної Канади, позбулися російсько-православного переслідування, але не позбулися їхніх впливів та їхньої мови»²³. Мовна розрізненість та відсутність адаптованих україномовних ресурсів значно ускладнювала комунікацію між місіонерами та реципієнтами, які у переважній більшості були вихідцями з Галичини та Буковини і не розуміли російської мови. Тому вже на початках своєї діяльності баптистські місіонери змушені були шукати шляхи до перекладу релігійної літератури українською мовою. Так, за сприяння чеха Франка Доячека, було видано книжки: «Без Бога на світі», «Христос – добрий пастор», «Інквізиція»²⁴. У 1909 році почав виходити український часопис «Свідок правди», в 1911 видано український баптистський співаник «Арфа» (125 вибраних духовних пісень)²⁵.

¹⁵ Стечишин Ю. Між українцями в Канаді. Саскатун : Видання Союзу Українців Самостійників, 1953. С. 12.

¹⁶ Домбровський О. Нарис історії Українського євангельсько-реформованого руху. Нью-Йорк: Видання Українського Євангельського Об'єднання в Північній Америці, 1979. С. 174.

¹⁷ Кіндрат П. Український Баптистський Рух у Канаді. Спогади про піонерську духовну працю в Канаді. Вінніпег: Накладом Християнського Видавництва «Дорога правди», 1972. С. 40.

¹⁸ Жабко-Потапович Л. Христове світло в Україні. Історія Українського Євангельсько-Баптистського руху в Україні. Морріс-Плейс – Чікаго: Видання Євангельського Баптистського братства. 1991. С. 156.

¹⁹ Домашовець Г. Нарис історії української євангельсько-баптистської церкви. Ірвінгтон-Торонто, 1967. С. 402.

²⁰ Кіндрат П. Український Баптистський Рух у Канаді. Спогади про піонерську духовну працю в Канаді. Вінніпег: Накладом Християнського Видавництва «Дорога правди», 1972. С. 41.

²¹ Там само. С. 41.

²² Там само. С. 44.

²³ Домашовець Г. Нарис історії української євангельсько-баптистської церкви. Ірвінгтон-Торонто, 1967. С. 403.

²⁴ Кіндрат П. Український Баптистський Рух у Канаді. Спогади про піонерську духовну працю в Канаді. Вінніпег: Накладом Християнського Видавництва «Дорога правди», 1972. С. 45.

²⁵ Домашовець Г. Нарис історії української євангельсько-баптистської церкви. Ірвінгтон-Торонто, 1967. С. 414.

Розвиток українських баптистських громад у Канаді зумовив необхідність консолідації зусиль, що призвело до організації в 1909 році конференції баптистських громад Західної Канади в провінції Саскачеван. Результат цього зібрання заклав підвалини для створення «Русько-українського союзу євангельських християн баптистів Західної Канади.

Таким чином, на початковому етапі свого становлення українські баптистські громади пройшли шлях еволюції від стихійних молитовних груп у преріях Канади до розбудови офіційних організаційних структур. У контексті еміграційного досвіду баптизм став не лише світоглядним вибором, а й дієвим інструментом соціальної адаптації. Конфесійна приналежність сприяла збереженню етнокультурної ідентичності переселенців та сформувала стійке підґрунтя для подальшого розвитку українського баптизму в канадському соціумі.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Становлення українських протестантських громад відбувалося в новому соціокультурному середовищі, де відсутність державного тиску та підтримка канадських церковних спільнот створили сприятливий ґрунт для релігійних пошуків. Протестантизм став для багатьох українських емігрантів альтернативою традиційних церковних впливів. Перший етап характеризувався пошуком синтетичних форм, прикладом чого стала Руська незалежна греко-православна церква. Її історія демонструє складний шлях від намагання зберегти обрядовість, до повної інституційної інтеграції в канадський пресвітеріанізм. Водночас баптистський рух розвивався більш лінійно, еволюціонувавши від розрізнених молитовних груп до створення структурованого «Русько-українського союзу». Український протестантизм у Канаді на початку мав виражений народницький характер, став дієвим механізмом соціальної адаптації та самоорганізації емігрантів.

Список використаної літератури:

1. Домашовець Г. Нарис історії української євангельсько-баптистської церкви. Ірвінгтон Торонто, 1967. 596 с.
2. Домбровський О. Нарис історії Українського євангельсько-реформованого руху. Нью-Йорк: Видання Українського Євангельського Об'єднання в Північній Америці, 1979. 622 с.
3. Жабко-Потапович Л. Христове світло в Україні. Історія Українського Євангельсько-Баптистського руху в Україні. Морріс-Плейс – Чікаго: Видання Євангельського Баптистського братства. 1991. 173 с.
4. Кіндрат П. Український Баптистський Рух у Канаді. Спогади про піонерську духовну працю в Канаді. Вінніпег: Накладом Християнського Видавництва «Дорога правди», 1972. 172 с.
5. Марунчак М. «Студії до історії українців Канади» Т.2 Канада-Вінніпег, 1966-1967. 547 с.
6. Мулик-Луцик Ю. Історія Української Греко-Православної Церкви в Канаді : у 6 т. Т. 4. Вінніпег : Екклесія, 1989. 831 с.
7. Стечишин Ю. Між українцями в Канаді. Саскатун : Видання Союзу Українців Самостійників, 1953. 58 с.

References:

1. Domashovets, H. (1967). *Narys istorii ukrainskoi yevanhelsko-baptystskoi tserkvy* [Outline of the history of the Ukrainian Evangelical Baptist Church]. Irvington – Toronto. [Ukrainian].
2. Dombrovskiy, O. (1979). *Narys istorii Ukrainskoho yevanhelsko-reformovanoho rukhu* [Outline of the history of the Ukrainian Evangelical Reformed movement]. Ukrainian Evangelical Alliance of North America. [Ukrainian].
3. Zhabko-Potapovych, L. (1991). *Khrystove svitlo v Ukraini. Istoriia Ukrainskoho Yevanhelsko-Baptystskoho rukhu v Ukraini* [Christ's light in Ukraine. History of the Ukrainian Evangelical Baptist movement in Ukraine]. Evangelical Baptist Brotherhood. [Ukrainian].
4. Kindrat, P. (1972). *Ukrainskyi Baptystskiy Rukh u Kanadi. Spohady pro pionersku dukhovnu pratsiu v Kanadi* [Ukrainian Baptist Movement in Canada. Memoirs of pioneer spiritual work in Canada]. Doroha Pravdy. [Ukrainian].
5. Marunchak, M. (1967). *Studii do istorii ukraintsiv Kanady* [Studies in the history of Ukrainians in Canada] (Vol. 2). Winnipeg. [Ukrainian].
6. Mulyk-Lutsyk, Yu. (1989). *Istoriia Ukrainskoi Hreko-Pravoslavnoi Tserkvy v Kanadi* [History of the Ukrainian Greek Orthodox Church in Canada] (Vol. 4). Ecclesia. [Ukrainian].
7. Stechyshyn, Yu. (1953). *Mizh ukraintsiamy v Kanadi* [Among Ukrainians in Canada]. Ukrainian Self-Reliance League. [Ukrainian].

Прийнято 24.04.2026.

Рекомендовано до друку 04.05.2026.

Опубліковано: 08.06.2026